

Sivistysvaliokunta

Asia: Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa**Viite:** VNS 7/2025 vp

Sivistysala ry kiittää lausuntopyynnöstä. Sivistän tavoitteena on, että Suomi on parhaiten koulutettujen ihmisten hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, jossa osaamisella ja luovuudella tehdään parempaa maailmaa. **Pidämme erinomaisena, että tulevaisuusselonteossa on tunnistettu koulutuksen merkitys Suomen tulevaisuuden kannalta.** Yhdymme selonteon sanavalintaan, jonka mukaan ”koulutus- ja osaamistason nosto on Suomelle kohtalonkysymys”.

Selonteossa tunnistetaan, että uusi talouskasvu edellyttää työn tuottavuuden vahvistamista ja että tuottavuus kasvaa korkeatasoisella osaamisella. Kestävän talouskasvun vauhdittaminen edellyttää panostuksia korkeakoulutukseen ja innovaatiokyvykkyyteen. Tällä hetkellä tilanne on se, että huolimatta vuonna 2018 asetetusta tavoitteesta **koulutustason nousu on pysähtynyt.** Korkeakoulutettujen nuorten aikuisten (25–34-vuotiaat) osuus Suomessa on 39 prosenttia, mikä jää OECD-maiden keskiarvon (48 prosenttia) alapuolelle.

Julkinen kokonaisrahoitus koulutukseen on Suomessa noin 12 miljardia euroa, mikä sisältää sekä valtion että kuntien rahoituksen. Summa on suuri, mutta silti Suomessa koulutuksen rahoitus oppilasta tai opiskelijaa kohti on kaikista Pohjoismaista vähäisin. Näyttää selvältä, että **järjestelmää tehostamalla ei voida saavuttaa koulutus- ja osaamistason nostoa lisäämättä resursointia.**

Tilaisuus resursoinnin kasvattamiseen voi syntyä matalan syntyvyyden vuoksi pienenevien ikäluokkien myötä. Kun vuonna 2023 peruskoulun aloitti 56 000 oppilasta, Tilastokeskuksen tuoreimman väestöennusteen mukaan vuonna 2040 uusia ekaluokkalaisia voi olla enää 50 000. Perusopetuksen oppilaiden määrä putoaa lähes 100 000 oppilaalla. Jotkin ennusteet maalaavat vielä synkemmän kuvan.

Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (VN 24/2021) asetetaan tavoite, että ”2020-luvulla osa koulutuksen rahoitustarpeesta katetaan kohdentamalla ikäluokkien pienenevästä johtuvia valtion rahoitusosuudesta säästyviä määrärahoja selonteon tavoitteiden mukaisen varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen lainsäädännön ja rahoituksen kokonaisuudistuksen toimeenpanoon julkisen talouden tilanne huomioiden.” (s. 16) Tämän tavoitteen mukaisesti toimimalla voitaisiin parantaa ”varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatua ja tasa-arvoa [sekä] toisen asteen koulutuksen laatu, tasa-arvo ja lähiopetus turvataan riittävillä resursseilla.” (sama) **Sivista peräänkuuluttaa kansallista linjausta, että huolimatta pienenevistä ikäluokista koulutuksen rahoitus pidetään samalla tasolla.**

Oppimistulosten laskussa tärkeä selittävä tekijä on huonosti suoriutuvien osuuden kasvu. Heikomman osaamisen taustalla ovat usein heikko lukutaito ja perheen sosioekonominen tausta. Muutos lasten ja nuorten taustojen ja lähtökohtien eriytymisessä onkin voimakasta: Kasvukeskuksissa lasten ja varsinkin ulkomaalaistaustaisten lasten määrä kasvaa. Muualla lasten määrä vähenee voimakkaasti ja väestö ikääntyy. Osaamiserot maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja kantaväestön välillä ovat edelleen suuria, vaikka kaventumistakin on tapahtunut.

Sivista alleviivaa, että **pahoinvoivilla lapsilla ja nuorilla ei ole edellytyksiä oppimiseen ja koulutukseen**. Vaikka suurin osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä, tuen tarve on kasvanut: Sivistysalan barometrissa (2025) lähes puolet kaikista vastaajista toteaa opiskelijoiden ja lasten tuki- ja hyvinvointipalveluiden tarpeen kasvaneen kuluneen 12 kuukauden aikana. Nuorten tulevaisuuskasvu on Nuorisobarometrin (2024) mukaan heikentynyt merkittävästi: Vain noin 60 % nuorista suhtautuu tulevaisuuteensa optimistisesti. Koulutususkko on heikentynyt: vain 58 % nuorista uskoi, että koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Lapset kantavat huolta perheensä taloudellisesta tilanteesta ja vanhempiansa jaksamisesta. 71 % pienituloisten perheiden lapsista kokee tulevaisuuden huolestuttavana. THL:n kouluterveyskyselyn 2025 mukaan terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi koki 24 prosenttia 9-luokan tytöistä ja 34 prosenttia ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista tytöistä. Pojilla vastaavat luvut olivat 15 ja 17 prosenttia. Edellisiin vuosiin verrattuna terveytensä hyväksi kokevien määrä on kuitenkin kasvanut. Positiivinen tulos raportissa on se, että valtaosa opiskelijoista piti koulunkäynnistä. Yleisintä koulunkäynnistä pitäminen oli ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla pojilla (83 %) ja tytöillä (75 %).

Sivista arvioi, että **määrärahojen lisäyksiä perusopetuksessa on kohdennettava entistä enemmän tukea tarvitsevien ryhmien tarpeisiin** niin sanotun tasa-arvo- tai positiivisen diskriminaation rahoituksen instrumenteilla. Näistä instrumenteista on jo hyviä kokemuksia. Niiden kehittämistä tulee jatkaa siten, että kaikilla koulutuksen järjestäjillä on mahdollista saada tätä rahoitusta kriteereiden täyttyessä. Perusopetukseen tehdyt panostukset näkyvät pitkällä aikavälillä koko koulutusketjussa myönteisinä vaikutuksina. Riittävästä ohjaus- ja oppimisen tuen resurssista on huolehdittava myös ammatillisessa koulutuksessa. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä oppilaitoksissa on kasvanut vuosi vuodelta. Ammatilliset oppilaitokset kantavat myös suurimman vastuun enemmän tukea tarvitsevien oppivelvollisten opetuksesta ja ohjauksesta.

Samalla on **välttämätöntä kasvattaa pysyvällä lisärahoituksella korkeakoulujen kapasiteettia**, jotta tavoite 50 prosentin korkeakoulutusasteesta voidaan saavuttaa. Kapasiteetin kasvattamisella tarkoitetaan pysyviä sijoituksia tiloihin, laitteisiin, henkilöstöön ja osaamiseen. Määräaikaisten lisärahoituksella näitä muutoksia ei voida kestävästi tehdä. Tilastoista käy ilmi, että vaikka korkeakoulutuksen julkinen rahoitus Suomessa on OECD:n vertailun mukaan (osuutena BKT:sta) verrattain hyvällä tasolla, rahoitus opiskelijaa kohti on alhainen pohjoismaisessa vertailussa (lähde: OECD Education at a Glance 2025).

On huomiota herättävä seikka, että OECD:n aineiston¹ mukaan **korkeakoulutuksen yksityinen rahoitus on Suomessa vertailumaista kaikkein pienin** (0,079 % BKT:stä) pois lukien Luxemburg². Esimerkiksi Ruotsissa yksityisen rahoituksen osuus on yli kaksinkertainen (0,181 %) ja Tanskassa yli kolminkertainen (0,249 %). Kun korkeakoulutuksen kapasiteettia on kasvatettava 50 prosentin koulutustasotavoitteen toteutumiseksi ja samalla julkisen rahoituksen lisäämisen mahdollisuudet ovat oletettavasti ensi hallituskaudellakin heikot, **katseet on väistämättä käännettävä yksityisen rahoituksen suuntaan**. Tämä voi tarkoittaa muun muassa maksujen perimistä korkeakoulutuksesta (Sivista on esittänyt toisen samantasoisin tutkinnon, ns. tuplamaisterin, maksullisuutta korkeakoulujen niin päättäessä), vapaarahoitteisten jatkuvan oppimisen palvelujen kehittämistä työelämän tarpeisiin (ja vastaavien maksujen perimistä yksilöiltä ja/tai työnantajilta) sekä kasvavaa TKI-yhteistyötä yritysten kanssa niin, että korkeakoulu saa kustannuksia vastaavat korvaukset toiminnasta.

¹ Lähde: <https://data-viewer.oecd.org/?chartId=f737fb42-900c-4237-8408-26374e4a9986>

² Luxemburgia voi perustellusti pitää poikkeuksellisen toimijana, koska koulutuksen rahoitus on siellä euromääräisesti erittäin korkeaa, mutta suhteutettuna maan erittäin korkeaan BKT:hen (yli kolminkertainen EU-keskiarvoon nähden) prosenttiosuus jää alhaiseksi.

Lainsäädännössä korkeakoulujen autonomiaa maksujen asettamisessa ja perimisessä on tällä hetkellä rajoitettu.

Sivista toteaa myös, että tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa käsitellään tulevaisuusselonteossa lähinnä vain osana eri skenaarioita. Suomen pitkäjänteinen toiminta **neljän prosentin TKI-tavoitteen** saavuttamiseksi on erinomainen esimerkki toimesta, jolla heikkoon indikaattoriin on määrätietoisesti tartuttu ja toimia on tehty tavoitteen saavuttamiseksi. Sivista korostaa, että TKI-tavoitteen puolesta tehdyssä työssä on kysymys Suomen talouden ja elinkeinoelämän rakenteellisesta uudistamisesta niin, että tulevaisuudessa Suomen talous pohjautuu enemmän uutta luovaan, tutkimuspohjaiseen ja innovatiiviseen toimintaan. Myös tämän uudistuksen onnistuminen on Suomelle kohtalonkysymys. Se kytkeytyy koulutus- ja osaamistason nostoon siten, että kasvava TKI-toiminta lisää myös osaamistarpeita.

Helsingissä 11.11.2025

Sivistysala ry

Heikki Kuutti Uusitalo, johtaja, politiikka ja vaikuttaminen

Sivistysala tekee sinnikästä työtä koulutuksen, osaamisen ja luovuuden puolesta. Sivista edustaa yli 430:a yksityistä sivistysalan työnantajaa. Jäsenemme palveluksessa on noin 70 000 alan ammattilaista. Olemme Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n jäsen.